



**Pozitīvas un nevardarbīgas bērnu
audzināšanas veicināšana:
ieteikumi programmu pilnveidošanai**



Politikas veidotājiem



Virsraksts:

**Pozitīvas un nevardarbīgas bērnu audzināšanas veicināšana:
ieteikumi programmu pilnveidošanai**

Apakšvirsraksts:

Politikas veidotājiem

Autori:

Rumānijas Mūžizglītības biedrība, Rumānija

Nodibinājums "Centrs Dardedze", Latvija

„Glābiet bērnus”, Dolža, Rumānija

„Nobody's Children Foundation”, Polija

Sasuolo pašvaldība, Itālija

Amālas pašvaldība, Zviedrija

Polibienestaras Pētījumu institūts, Valencijas Universitāte, Spānija

Izdevis:

Projekta "Esi atbalstošs, nevis vardarbīgs!" konsorcijs, 2012

ISBN 978-9934-509-05-6

Ar Eiropas Savienības Daphne III programmas finansiālu atbalstu. Šis materiāls atspoguļo vienīgi autoru viedokli, un Eiropas Komisija nevar nest atbildību par jebkādu tajā iekļautās informācijas izmantošanu. Projekta Nr. JUST/2010/DAP3/AG/1059-30-CE-0396518/00-42.

Dārgo lasītāj!

Šis buklets ir paredzēts politikas veidotājiem un citiem lēmumu pieņēmējiem, kuri izstrādā programmas un apkopo labo praksi, kas vērsta uz nepilngadīgajiem.

Šis buklets ir izstrādāts projekta "ESI atbalstošs, NEVIS vardarbīgs! Pozitīva audzināšana laimīgiem bērniem" ietvaros, ko finansējusi Eiropas Savienības Daphne III programma.

Šī bukleta mērķis ir:

- 🌀 Iepazīstināt ar projektu "ESI atbalstošs, NEVIS vardarbīgs! Pozitīva audzināšana laimīgiem bērniem!"
- 🌀 Sniegt informāciju par pozitīvu disciplinēšanu un tās nozīmi bērnu audzināšanā.
- 🌀 Iepazīstināt ar partnerības valstīs veiktā pētījuma un analīzes galvenajiem rezultātiem. Pētījuma mērķis bija iegūt aktuālu informāciju par vardarbību pret bērniem no dažādiem avotiem – intervējot bērnus un vecākus, kā arī analizējot normatīvos aktus, programmas un labās prakses piemērus.
- 🌀 Sniegt ieteikumus, kuru pamatā ir pašreizējā Eiropas konteksta analīze.

Mēs ceram, ka šis buklets būs interesants un noderīgs Jūsu darbā, izstrādājot dažādas programmas, kas vērstas uz nepilngadīgajiem.

Saturs

1. Par projektu	5
• Mērķis.....	5
• Partneri.....	6
• Galvenie uzdevumi	6
• Projekta ietvaros izstrādātās publikācijas	7
2. Kas ir pozitīva audzināšana?	8
• Definīcija.....	8
• Pozitīvas disciplinēšanas principi	9
3. Pašreizējā situācija Eiropas valstīs	11
• Pētījums par bērnu un vecāku priekšstatiem un attieksmi pret vardarbību	12
• Normatīvais regulējums	13
• Programmas un labā prakse	15
4. Ieteikumi politikas veidotājiem	16
• Politikas veidotāju loma.....	16
• Vardarbība pret bērniem un vardarbība ģimenē	17
• Ko darīt?	17
Bibliogrāfija	21

1. Par projektu



“ESI atbalstošs, NEVIS vardarbīgs! Pozitīva audzināšana laimīgiem bērniem!” ir Eiropas Savienības Daphne III programmas ietvaros finansēts projekts.

Mērķis

Projekta mērķis ir veicināt izpratni par fizisku un emocionāli pazemojošu sodu negatīvo ietekmi uz bērniem, kā arī veicināt pozitīvu un nevardarbīgu audzināšanu visās vidēs (mājās, skolā vai jebkurā citā institucionālā vidē).

Projekta mērķa grupas ir: vecāki, bērni, skolotāji, sociālie darbinieki un citi profesionāļi, politikas veidotāji, NVO, institūcijas, reliģiskās kopienas u.c.

🌀 Partneri

Projekta konsorciņā ietilpst 7 partneri:

1. Rumānijas Mūžizglītības biedrība, Rumānija
www.srep.ro
2. Glābiet bērnus, Rumānijas organizācija, Dožas nodaļa, Rumānija
www.salvaticopiii.ro
3. Polibienestar Pētījumu centrs, Valencijas Universitāte, Spānija
www.polibienestar.org
4. Nevalstiskā organizācija „Nobody’s Children Foundation”, Polija
www.fdn.pl
5. Nodibinājums „Centrs Dardedze”, Latvija
www.centrsdardedze.lv
6. Sasulo pašvaldība, Itālija
www.comune.sassuolo.mo.it
7. Amāla pašvaldība, Bērnu un izglītības, Zviedrija
www.amal.se

🌀 Galvenie uzdevumi

- Pētījums par projekta partnervalstīs – Polijā, Zviedrijā, Itālijā, Rumānijā, Spānijā un Latvijā – pastāvošajām nacionālajām programmām un normatīvo regulējumu, kas saistīts ar bērnu fizisku sodīšanu, kā arī pētījums par bērnu un vecāku vardarbības pieredzi mājās, skolā un citās vietās, lai gūtu **aktualizētu priekšstatu par situāciju Eiropā**.
- Balstoties uz pozitīvas audzināšanas labās prakses piemēriem Eiropas līmenī, **veidot vecākiem jaunu apmācību programmu**, kas veicina pozitīvu un nevardarbīgu bērnu audzināšanu, kuras pamatā ir stresa un dusmu kontrolēšana un bērnu attieksmju, sasniegumu un spēju identificēšana un atbalstīšana.
 - Projekta laikā, ar mērķi uzlabot audzināšanas iemaņas un būt spējīgam uzaudzināt bērnus pozitīvā un nevardarbīgā veidā, vecāki piedalījās apmācībās, kuru pamatā bija jaunā programma.

- Gan bērniem, gan vecākiem, skolotājiem un citiem, kam rūp bērnu tiesības, **izstrādāt izglītojošus un informatīvus materiālus** par vardarbības izraisītajām negatīvajām sekām un pieejamo palīdzību cietušo bērnu aizsardzībai.
- Paralēli tam **rīkot izpratni veicinošus pasākumus** – seminārus, nacionāla un starptautiska mēroga konferences.

🌀 Projekta ietvaros izstrādātās publikācijas

Projekta ietvaros ir izstrādātas publikācijas, kas paredzētas gan vecākiem, gan bērniem, gan bērnu tiesību aizsardzības jomā strādājošajiem profesionāļiem. Visi materiāli ir pieejami projekta mājaslapā (www.besupportive.eu):

- Analītisks pētījums ar aktuālu informāciju par situāciju Eiropā attiecībā uz vardarbību pret bērniem.
- Jauna apmācību programma vecākiem “Esi atbalstošs, nevis vardarbīgs!”, kas veicina pozitīvu un nevardarbīgu bērnu audzināšanu.
- Buklets ar ieteikumiem politikas veidotājiem; tās pamatā ir Eiropas konteksta analīzes rezultāti (visās partnerības valstu valodās).
- Buklets vecākiem par bērnu tiesībām, vardarbības negatīvajām sekām un atbalstu, kāds pieejams cietušo bērnu aizsardzībai (visās partnerības valstu valodās).
- Buklets bērniem par bērnu tiesībām un esošo atbalstu, kāds pieejams cietušo bērnu aizsardzībai (visās partnerības valstu valodās).
- Projekta DVD, kurā iekļauti projekta laikā radītie materiāli un pozitīvā pieredze, lai dalītos ar labās prakses piemēriem saistībā ar projekta tēmu un pasākumiem.

🌀 Kontakti

Sīkākai informācijai par projektu un materiāliem:

Nodibinājums „Centrs Dardedze”
Cieceres iela 3a, Rīga, LV - 1002
Tālr.: 67600685
E-pasts: info@centrsdardedze.lv

2. Kas ir pozitīva audzināšana?



🌀 Definīcija

1989.gadā ANO pieņemtā **Konvencija par bērna tiesībām** nosaka katra bērna pamata tiesības un īpaši izceļ tiesības būt aizsargātam no vardarbības, kas ir pozitīvas audzināšanas pamatideja.

Pozitīva audzināšana ir audzināšanas metode, kas sekmē vecāku un bērnu attiecības, kuru pamatā ir abpusēja cieņa, vecāku prasme veicināt bērna attīstību un nevardarbīgā un konstruktīvā veidā rast kompromisu starp atšķirīgām interesēm. Tā ir audzināšanas metode, kuras pamatā ir nevardarbīga konfliktu risināšana, koncentrējoties uz bērna tiesībām un cieņu.

Pozitīva audzināšana nozīmē:

- Atrast ilgtermiņa risinājumus bērna pašdisciplīnas attīstīšanai.
- Skaidri definēt prasības, gaidas, noteikumus un ierobežojumus.
- Veidot abpusēji cieņpilnas attiecības ar bērniem.
- Iemācīt bērniem dzīves prasmes.
- Palīdzēt bērnam izkopt prasmes un veicināt ticību viņa spējām atrisināt sarežģītas situācijas.
- Izglītēt par nevardarbību, empātiju, pašvērtību, cilvēktiesībām un cieņu pret citiem.

Pozitīva audzināšana nav:

- Nekontrolētas reakcijas, stingri sodi vai sišana.
- Pielaidīgs vecāks.
- Atļaušana bērniem darīt visu, ko tie vēlas.
- Ierobežojumu un noteikumu nenoteikšana.

🌀 **Pozitīvas disciplinēšanas principi**

Pozitīva disciplinēšana ir principu kopums, kas ir pamatā vecāku mijiedarbībai ar bērniem viņu ikdienas aprūpē, īpaši konfliktsituācijās.

Pozitīvas disciplinēšanas **principi** ir šādi:

1. **Noteikumu un robežu ieviešana.** Lai iemācītu bērnam uzvedības pašregulēšanu, nepieciešams ieviest ierobežojumus, noteikumus un nodrošināt atgriezenisko saiti par viņa uzvedību. Vecākiem jāievieš skaidri un precīzi noformulēti noteikumi un ierobežojumi mijiedarbībai ar bērniem. Par ierobežojumu un noteikumu pārkāpšanu jānosaka sekas, kas bērnam ļoti labi jāpārzina.
2. **Mācīt mainīties.** Lai palīdzētu bērniem mainīt savu neatbilstošo uzvedību, ļoti svarīgi ir izskaidrot, kad viņiem nebija taisnība, kas ir jāmaina un kā ir iespējams mainīt savu uzvedību.
3. **Noteikt skaidras sekas.** Skaidri noformulēt sekas, kas iestāsies, ja bērns pārkāpj noteikumus. Tās jāpiemēro nekavējoties un konsekventi, un tām jābūt loģiskām un samērīgām.

- 4. Sakarību izpratne.** Ja vecāki ir konsekventi noteikumu piemērošanā, bērns jūtas drošāk, jo spēj paredzēt vecāku uzvedību. Turpretī bērns izjūt trauksmi, ja nespēj paredzēt vecāku reakciju.
- 5. Pozitīvas uzvedības uzslavēšana.** Ļoti svarīgi ir bērnu atalgot par labu uzvedību ar balvu, kas dažāda vecuma bērniem var atšķirties. Balva jāpiešķir pozitīvā gaisotnē, ar mīlestību un sirsnību.
- 6. Mīlestības un pieķeršanās paušana.** Mīlestības, personīgas atzinības, uzslavas un uzmanības sniegšana ir vērtīgi resursi bērna pašvērtības stiprināšanai un cieņpilnu attiecību ar vecākiem veicināšanai.
- 7. Uzturēt dialogu un ieklausīties.** Lai mācītu klausīšanās iemaņas, sapratni un empātiju, ļoti būtiski ir veicināt dialoga un komunikācijas iespējas.
- 8. Mācīt problēmu risināšanas prasmes.** Apgūt problēmu risināšanas iemaņas un pārrunu procesa nozīmi vienošanās panākšanai, ir nepieciešams, lai palīdzētu izprast, ka par vienu situāciju/problēmu bērnam un vecākam var būt atšķirīgs viedoklis, kā arī veicinātu izpratni un cieņu pret citu vajadzībām.
- 9. Atbalstoša komunikācija.** Komunikācijā ar bērnu ļoti svarīgi ir pievērst uzmanību viņa emocijām un vecāka emociju izskaidrošanai konkrētajā situācijā vai kontekstā.
- 10. Cieņa.** Runāt ar bērnu mierīgi, cieņpilni, pārliecinoši. Tādā veidā vecāki nodod tālāk cieņu un uzticamību saviem bērniem.
- 11. Izteikties pirmajā personā.** „Es” vēstījumu lietošana, skaidrojot vecāku emocijas bērniem, palīdz bērniem reflektēt par šīm emocijām saistībā ar savu uzvedību un veicina empātiju.
- 12. Kontroles saglabāšana.** Audzināšanas laikā starp vecākiem un bērniem mēdz būt konfliktējošas situācijas, kurās vecākiem jāpaglabā kontrole pār savām emocijām un jācenšas atrisināt problēma pozitīvā, cieņpilnā un nevardarbīgā veidā.
- 13. Laika un uzmanības veltīšana.** Vecākiem jāvelta pietiekami daudz uzmanības un jāpavada laiks kopā ar bērniem, lai stiprinātu attiecības, kā arī apmierinātu bērnu emocionālās vajadzības.
- 14. "Garīgā higiēna".** Vecākiem jā rūpējas arī par sevi – jāatpūšas, jāmeklē un jāiegūst palīdzība, ja nepieciešams. Tas vecākiem ļauj justies relaksētākiem un spējīgiem rūpēties par saviem bērniem piemērotā veidā un bez stresa.

3. Pašreizējā situācija Eiropas valstīs



Projekta sākumā tika veikts analītisks pētījums, kas atspoguļo vispārējo situāciju par vardarbības pret bērniem problēmu Eiropas valstīs, kas piedalās projektā. Tā ietvaros tika:

1. Pētīti **bērnu un vecāku priekšstati un attieksme pret vardarbību**, lai iegūtu aktuālu informāciju par situāciju Eiropā.
2. Analizēts **normatīvais regulējums, nacionālās programmas un labā praksē**, kas eksistē Eiropas līmenī pret bērnu fizisku sodīšanu.

🕒 Pētījums par bērnu un vecāku priekšstatiem un attieksmi pret vardarbību

Partnerības valstīs tika noorganizēti 14 semināri ar vecākiem un bērniem, un tika atklāti kopēji faktori:

Vecāki:

- Vecāki uzskata, ka nepavada pietiekami daudz laika kopā ar bērniem, jo **daudz stundu dienā velta darbam**, lai nopelnītu pietiekami daudz naudas ģimenes uzturēšanai; īpaši tagad – ekonomiskās krīzes apstākļos.
- Viņuprāt, problēmas ar bērniem galvenokārt ir saistītas un tās rada **kopā pavadītā laika trūkums un slikta savstarpēja komunikācija**.
- Respondenti uzskata, ka vardarbību izmantojoša, stereotipiska vecāka portrets ir šāds: zems izglītības līmenis, problēmas ar alkoholu un/vai narkotikām, nedroša ekonomiskā situācijā, vardarbības upuri savā bērniībā, ar psiholoģiskiem traucējumiem, bez zināšanām par pozitīvas disciplinēšanas metodēm, utt. Turklāt cēloņi fiziskas vardarbības pielietošanai pret bērniem varētu būt: **stress, darba un privātās problēmas, kā arī laika trūkums tuvāku attiecību ar bērnu veidošanai**.
- Visi vecāki uzskata, ka vardarbība pret bērniem katrā valstī ir **reāla problēma**.
- Atsevišķās valstīs nepieciešams strādāt pie tā, lai kliedētu spēkā esošo mītu, ka pāršana ir „**tradicionāla audzināšanas metode**”. Jāveicina tas, lai vecāki pret **bērnu izturētos kā pret personu, kurai ir tiesības, pašcieņa**, utt.
- Aptaujātie vecāki uzskata, ka jābūt vairāk iniciatīvām, lai cīnītos ar vardarbību pret bērniem, piemēram, **stingrākiem likumiem, vecāku apmācībām** pozitīvu audzināšanas modeļu apgūšanai, vairāk **informatīvām un izpratni veicinošām kampaņām, labākai sadarbībai** starp dažādām institūcijām un lielāki **ieinteresētībai no izglītības iestāžu puses** par šo tematu.

Bērni:

- Bērni uzskata, ka viņi ar vecākiem kopā **laiku pavada nekvalitatīvi**, vēlētos darīt kopā vairāk lietu un aktivitāšu, kā arī gribētu, lai komunikācija ar vecākiem būtu atklātāka un atbalstošāka.
- Vairums no bērniem uzskata, ka tādi fiziski sodi kā, piemēram, iepļaukāšana vai iepēršana, ir **efektīvs veids**, kā likt bērniem uzvesties pieklājīgi un ievērot

vecāku izvirzītos noteikumus. Šie bērni tika audzināti sabiedrībā, kura uzskata, ka fizisks sods ir efektīva audzināšanas metode, kas ir no iepriekšējām paaudzēm pārņemts uzskats.

- It īpaši pusaudži uzskata, ka komunikācija un diskusija ir labākais veids, kā veidot labas attiecības ar vecākiem, bet to ir grūti panākt, jo daži **vecāki neuzskata bērnus par līdzvērtīgiem**.
- Šajā ziņā mērķa grupas izpēte atklāj nepieciešamību pēc tālākām iniciatīvām ar atbilstošu informāciju par **bērnu tiesībām**, koncentrējoties kā uz nepilngadīgajiem, tā arī uz vecākiem.

🕒 Normatīvais regulējums

Veids, kādā valstis aizsargā bērnus no nedrošām situācijām un cīnās ar vardarbību pret bērniem, var būt kā rādītājs par sociālajām bažām un reālajām vajadzībām, lai risinātu vardarbības pret bērniem problēmu.

Visām konsorcijs valstīm (Itālijai, Latvijai, Polijai, Rumānijai, Spānijai un Zviedrijai) ir konkrēts normatīvais regulējums attiecībā uz bērnu tiesībām, un kopsummā par saistošiem un analizējamiem tika uzskatīti **47 tiesību akti**. Šajā uzskaitījumā ir šo tiesību aktu vispārējs kopsavilkums:

- Normatīvajā regulējumā ir konkrēti punkti, kas regulē **pamattiesības** vai **institucionālo ietvaru** dažādu vardarbības pret bērniem veidu novēršanai, rīcībai un apturēšanai un bērnu tiesību veicināšanai un aizsardzībai. Piemēram, Itālijas konstitūcijā atrunātas bērnu tiesības un aizsardzība no vardarbības. Polijas Ģimenes un aizbildnības kodeksa 96 (1). pants aizliedz vecākiem un citām personām, kas bērnu audzina vai uzrauga, lietot fizisku sodu pret bērnu.
- Pastāv arī konkrēti tiesību akti, kas ievieš **vispārēju reglamentētu bāzi**, lai aizsargātu bērnus un jauniešus, attīstot un veicinot viņu pamattiesības dažādās vidēs. Latvijā tas, piemēram, ir Bērnu tiesību aizsardzības likums, arī Ministru kabineta 2009. gada 22.decembra noteikumi Nr.1613 “Kārtība, kādā nepieciešamo palīdzību sniedz bērnam, kurš cietis no prettiesiskām darbībām”. Savukārt Zviedrijā ir Bērnu un vecāku kodekss, kas ir likumu kopums, kura mērķis ir aizliegt, apstādināt un novērst vardarbību pret bērniem dažādās vidēs – mājās, skolā u.c. Valencijas autonomajā reģionā Spānijā ir likums Nr.12/2008 par Vispārēju bērnu un pusaudžu aizsardzību, kas, cita starpā, piedāvā īstenot izglītojošas programmas vecākiem un bērniem, agresijas un vardarbības prevences programmas skolās, ģimenes atbalsta pasākumus u.c.

- Valstīs ir arī **likumi, kas cīnās pret konkrētiem vardarbības veidiem**. Šie likumi ir paredzēti, lai kopumā aizsargātu upurus un/vai nepilngadīgos no agresora, kas bieži vien ir ģimenes loceklis vai paziņa. Piemēram, Spānijā darbojas likums Nr.27/2003 „Kārtība attiecībā uz vardarbības ģimenē upuriem”, savukārt Itālijā ir likums Nr.66 „Noteikumi saistībā ar seksuālo vardarbību”, kā arī likums Nr.154 „Noteikumi saistībā ar vardarbību ģimenē”. Arī citu pētījuma dalībvalstu normatīvajā regulējumā definēti konkrēti vardarbības veidi – vardarbība ģimenē, seksuālā vardarbība, vardarbība virtuālajā vidē, skolā u.c. vidēs.
- Visbeidzot, ir noteikti **konkrēti punkti krimināllikumā, kas regulē vairākus aspektus, kas saistīti ar dažādiem vardarbīgiem noziegumiem pret bērniem**, kas paredz sodus šādu noziegumu veicējiem un pilsoņa pienākumu ikvienam informēt attiecīgas institūcijas par šādu noziegumu. Piemēram, Latvijā ar emocionālu un fizisku vardarbību saistītos, krimināli sodāmos nodarījumus nosaka Krimināllikuma XIII nodaļa „Noziedzīgi nodarījumi pret personas veselību” un XVII nodaļa “Noziedzīgi nodarījumi pret ģimeni un nepilngadīgajiem”, savukārt ar seksuālu vardarbību saistītos nodarījumus, kas ir krimināli sodāmi, nosaka Krimināllikuma XVI nodaļa „Noziedzīgi nodarījumi pret tikumību un dzimumneaizskaramību”. Arī citās valstīs – Spānijā un Polijā – kriminālkodeksā definēti ar vardarbību saistīti noziedzīgi nodarījumi pret bērniem, piemēram, Polijas Kriminālkodeksa 200a.pantā definē „uzmākšanos” (angliski – „grooming”).

Ar detalizētu normatīvā regulējuma analīzi aicinām iepazīties pilnajā pētījuma tekstā, kas atrodams mājas lapā www.centrsdardedze.lv sadaļā *Pētījumi*.

🌀 Programmas un labā prakse

Projekta partneru veiktajā pētījumā tika analizētas 36 nacionālās un starptautiskās programmas un labā prakse, kuru mērķis ir vardarbības novēršana, informēšana un izpratnes veicināšana, kā arī vardarbības izbeigšana un konkrēta rīcība gadījumos, kad bērnam ir nodarīts pāri. Šīm iniciatīvām ir dažādas mērķa grupas: bērni un/vai pusaudži, vecāki, profesionāļi vai sabiedrība kopumā.

Pēc veiktās programmu un labās prakses piemēru analīzes varam secināt, ka:

- Iniciatīvām jābūt **pietiekami elastīgām**, lai risinātu dažādu mērķa grupu vajadzības dažādās valstīs, ņemot vērā atšķirības kultūras un sociālajos jautājumos.
- Iniciatīvas, kas paredzētas bērniem, jāiedala **pirmsskolas un jaunākā skolas vecuma bērniem** (piemēram, no 0 līdz 10 gadiem) un **bērniem agrīnajos pusaudža gados** (no 11-12 gadiem) domātās. Šajā ziņā būtu interesanti, ja programmas, kas paredzētas vecāku apmācībai, arī iedalītu pēc bērnu vecuma.
- Vairums programmu koncentrējas uz vardarbības novēršanu un informēšanu par vardarbību pret bērniem, kā arī vecāku apmācību par pozitīvām audzināšanas metodēm. Taču trūkst vecākiem paredzētas informācijas par **vardarbības** pret bērniem **pārtraukšanu**.
- Nepieciešamas turpmākas **iniciatīvas, kas paredzētas konkrēti bērniem** un kuru mērķis būtu **novērst un apturēt** vardarbību pret bērniem, kā arī mācītu **rīkoties gadījumos**, kad bērns sastopas ar vardarbību.

Ar detalizētu programmu analīzi aicinām iepazīties pilnajā pētījuma tekstā, kas atrodams www.centrsdardedze.lv sadaļā *Pētījumi*.

4. Ieteikumi politikas veidotājiem



Politikas veidotāju loma

Politikas veidotāji ir tie, uz kuriem gulstas atbildība ar savu darbību un lēmumu starpniecību nodrošināt nacionālā normatīvā regulējuma, starptautisku līgumu, ANO Konvencijas par bērna tiesībām īstenošanu un garantēt to, ka bērni tiek aizsargāti, cienīti un var augt vidē, kur nepastāv nekāda fiziska vai emocionāla vardarbība.

Politikas veidotājiem arī jāvelta pienācīgas rūpes, lai atklātu, novērstu, izmeklētu un sodītu vardarbīgu rīcību pret bērniem un upuriem sniegtu aizsardzību.

Vardarbība pret bērniem un vardarbība ģimenē

Bērnu ļaunprātīga izmantošana, vardarbība, seksuāla izmantošana, fiziska soda kā audzināšanas metodes izmantošana ir problēma, kas valdībām ļoti rūpīgi jārisina.

Vardarbība pret bērniem ir plaši izplatīta visās sociālajās grupās, neraugoties uz izcelsmi, ekonomisko, etnisko, kultūro, izglītības un profesionālās kvalifikācijas līmeni vai seksuālo orientāciju. Jebkura rīcība, kura grauj bērnu garīgi, fiziski vai emocionāli, jāuzskata par bērna tiesību, cieņas un brīvības pārkāpumu.

Daudzi bērni ir cietuši no vardarbības ģimenē vai no kāda pazīstama cilvēka puses. Bērniem, kuri izauguši vardarbīgā ģimenē, pastāv lielāks uzvedības problēmu risks, ieskaitot pašnāvību, atkarību no dažādām vielām, mobingu un citām kriminālām darbībām (Dube et al., 2001; Cohen et al., 1997). Bērni, kuri ir bijuši liecinieki vardarbībai, iespējams, pielietos vardarbību un, kad būs pieauguši, tāpat rīkosies arī ar saviem bērniem (*Child Welfare Information Gateway, 2008*).

Ko darīt?

1. Pieņemt likumus un noteikumus un nodrošināt to ieviešanu

Ļoti svarīgi, lai bērnu tiesības nepalik tikai uz papīra kā sarežģītas likuma normas, bet lai tās tiek realizētas arvien plašākā mērogā, lai visi tās saprot un tās tiek piemērotas ikdienas dzīvē.

Ieteikums:

- Veidot sociālās kampaņas par bērnu tiesībām, lai tās popularizētu pašu bērnu un viņu vecāku vidū.

2. Pozitīvas audzināšanas un pozitīvas disciplinēšanas veicināšana

Ļoti svarīgi veicināt tādu programmu veidošanos, kas izplatītu zināšanas un praksi par pozitīvu un nevardarbīgu bērnu audzināšanu un pārliecinātu vecākus par tās efektivitāti.

Ieteikumi:

- Padarīt pieejamāku informāciju par bērniem un ģimenēm paredzētiem neformāliem, institucionāliem, izglītības, sociāliem, veselības pakalpojumiem un brīvā laika pavadīšanas iespējām.
- Atbalstīt vecāku prasmju attīstīšanu, organizēt vecāku apmācības par pozitīvu audzināšanu, veicināt izpratni un izplatīt zināšanas par bērnu un jauniešu tiesībām.

- Veicināt profesionālu konsultāciju pakalpojumu pieejamību, piemēram, psihologa, izglītības speciālista, sociālā darbinieka vai cita padomdevēja, kas var palīdzēt ģimenēm atbalstīt bērnus dažādos vecuma posmos.
- Veicināt mediācijas pakalpojumu ģimenēm, lai risinātu konfliktus šķiršanās gadījumā.
- Sasaistīt skolu un izglītības pakalpojumus ar sociālo, veselības, sporta, kultūras un izklaides jomu, lai veidotu resursu centrus, kas veicinātu tādas kultūras izplatību, kas izglītotu un atbalstītu pozitīvu bērnu audzināšanu.

3. Ģimeņu atbalsta programmu ieviešana

Nemot vērā, ka ģimene tiek dēvēta par sabiedrības pamatšūniņu un visu tās locekļu un, it sevišķi, bērnu izaugsmes un labklājības dabisko vidi, valdībai jānodrošina nepieciešamā aizsardzība un atbalsts, lai tā varētu pilnīgi uzņemties pienākumus sabiedrības ietvaros.*

Ieteikumi:

- Sociālā politika, tāpat kā pārējās politikas (ekonomikas, vides, nodokļu), jāuztver kā nozīmīgs faktors ekonomiskai izaugsmei un nodarbinātības attīstībai.
- Atbalstīt bērniem paredzēto sociālizglītojošo pakalpojumu attīstību un izplatīšanu (mazo bērnu pieskatīšanas istabas, bērnu centri u.c.), sniegt praktisku atbalstu ģimenēm dzīves sakārtošanai un izstrādāt dažādus piedāvājumus, lai efektīvi atbalstītu bērnu tiesības.
- Tādu pakalpojumu veicināšana un sociālo tīklu veidošanas atbalstīšana, lai mazinātu vides noslēgtību, kas bieži vien raksturīga ģimenēm ar maziem bērniem.
- Konkrētu, starpdisciplināru un starpinstitucionālu programmu veicināšana, lai īstenotu Pasaules Veselības Organizācijas (PVO) stratēģijā noteikto, piemēram, ģimeņu sagatavošana un atbalstīšana, gatavojoties dzemdībām, atbildīgu dzemdību veicināšana.
- Atbalstīt centrus vardarbībā cietušām sievietēm un bērniem, kuri ir bijuši liecinieki vardarbībai ģimenē, un realizēt apmācības un citus izpratnes veicināšanas un vardarbības novēršanas pasākumus gan ģimenēm, kurās ir bērni, gan speciālistiem.

4. Bērnu atbalsta programmu ieviešana

Bērniem un pusaudžiem domājamiem pasākumiem jāietver tādas vērtības kā juridiskā aizsardzība un bērnu tiesību un cieņas aizsardzība, veidojot plašāku un dinamiskāku sociālās labklājības izpratni, kā arī sabiedrības kā kopuma lomu izglītošanā.

Ieteikumi:

- Veicināt tādas skolu programmas, kuru ietvaros tiktu realizētas bērnu un pusaudžu tiesības uz izglītību, kultūru, personīgo izaugsmi un kas palīdzētu uzlabot viņu attiecību kvalitāti ar vienaudžiem un pieaugušajiem.
- Piedāvāt jauniešiem tādas pakalpojumus, kas uzlabotu viņu labklājību, līdzdalības un pilsoniskās aktivitātes ar ārpuskolas pasākumu starpniecību.
- Veicināt veselības izglītības programmas, lai pasargātu bērnus no atkarību izraisītu vielu lietošanas, alkohola, azartspēlēm, gadījuma seksuāliem sakariem, bērnu pornogrāfijas, psihiskām saslīmšanām pusaudža gados, mobinga un virtuālā mobinga.
- Attīstīt atbalsta programmas bērniem un pusaudžiem, kas ģimenē cietuši no vardarbības un ir izņemti no ģimenēm.

5. Bērnu aizsardzības programmu ieviešana

Nolūks ir stiprināt bērnu personiskās aizsardzības līdzekļus un palielināt bērnu drošību garantējošo pasākumu efektivitāti.

Ieteikumi:

- Nodrošināt bērnu un pusaudžu aizsardzību no vardarbības ģimenē un citās vidēs. Ir svarīgi arī attīstīt vardarbības prevences programmas, vērstas uz bērniem un pusaudžiem, kuru mērķis būtu gan novērst potenciālas vardarbības situācijas, gan arī kas mācītu nepilngadīgajiem, kā rīkoties gadījumos, kad tie kļūst par vardarbības upuriem.
- Nostiprināt pakalpojumu sistēmu vardarbībā cietušo cilvēku aizsardzībai un atlabšanas nodrošināšanai, apmācot profesionāļus, saskaņojot operatīvās darbības līdzekļus un kopēju metodoloģiju.
- Atbalstīt augsti kvalificētu starpprofesionālu komandu veidošanu (veselības, sociālā joma u.c.), lai nodrošinātu atzinumu precizitāti, savlaicīgu rīkošanos kritiskā situācijā un izstrādātu detalizētu plānu stresa pārvarēšanai un atlabšanai.
- Paplašināt un stiprināt drošības pasākumus un centrus vardarbībā cietušu bērnu atveseļošanās procesā (piemēram, īpaši pielāgotas telpas noprotināšanai un tikšanās reizēm, specializēti centri patvēruma sniegšanai, terapijas programmas).

6. Atbalstīt programmas vardarbības un sliktas apiešanās novēršanai

Sabiedrībai ir pienākums nosodīt vardarbīgu uzvedību, piemērojot normatīvajā regulējumā noteikto sodu personai, kas veikusi nodarījumu, kā arī nodrošināt

* Ģimenes valsts politikas pamatnostādnes 2011.–2017. gadam, Rīga, 2011, 12.lpp.

taisnīgumu upuriem. Lai panāktu pārmaiņas situācijās, kad notiek vardarbība, ir nepieciešama koordinēta starpdisciplināra sadarbība, kā arī sabiedrībai kopumā aktīvi jāiesaistās vardarbības pret bērniem apturēšanai.

Ieteikumi:

- Ieviest jaunus mērķus, lai vērstos pret vardarbības gadījumiem ģimenē. Šāda veida normatīvu ieviešanai būtu divi mērķi - novērst fiziskas un emocionālas vardarbības ģimenē gadījumu draudus un atveseļot attiecības ģimenē. Tas ir būtisks aizsardzības līdzeklis vardarbības upuriem, un tam var būt uzdevums stiprināt šādu aizsardzību ar krimināllikumā un/vai civillikumā reglamentētu intervenci. Palīdzības saņēmējiem jābūt visiem tiem (vīram/sievai, partnerim, dēlam/meitai, vecākiem), kuri ģimenē cieš gan no fiziskas vardarbības, gan emocionālas, piemēram, draudiem, iebiedēšanas, apvainošanas, psiholoģiska spiediena.
- Būtisks preventīvs līdzeklis ir vardarbīgā subjekta izraidīšana no ģimenes mājokļa, vardarbīgajai personai uzliekot par pienākumu nekavējoties pamest ģimenes māju un neatgriezties bez tiesas atļaujas.
- Veidot pasākumus un programmas, kuru ietvaros pāridarītāji varētu apgūt nevardarbīgu uzvedību, kas viņiem palīdzētu izprast savu rīcību un uzņemties atbildību.
- Sniegt pāridarītājiem iespēju iziet terapijas programmu nevis kā alternatīvu tiesas spriedumam, bet kā papildu līdzekli, lai novērstu vardarbību nākotnē.
- Alkohols un narkotikas nav primārie cēloņi vardarbībai, tomēr bieži vardarbības veicējiem ir problēmas ar atkarībām, tādēļ situācija jārisina kompleksi. Līdz ar to būtu nepieciešams organizēt īpašas programmas cilvēkiem, kuriem ir atkarība no narkotikām vai alkohola.

7. Saskaņotas politikas veicināšana

Iepriekš minētie dažādie pasākumi attiecas uz dažādām jomām valstī vai kopienā: sociālo, veselības, izglītības, drošības un tiesu sistēmu.

Bērnu un ģimeņu labklājības veicināšana ir efektīvāka, ja cilvēku bioloģiskā, psiholoģiskā, sociālā šķautne tiek apskatīta integrētā pieejā.

Ieteikums:

- Vienotu standartu, protokolu un sadarbības līgumu definēšana institucionālai, organizatoriskai un profesionālai integrācijai starp sociālās, veselības, izglītības, drošības un tiesu sistēmām.

Bibliogrāfija

- Aquilino, W.S. & Supple, A.J. (2001). Long term Effects of Parenting Practices During Adolescence on Well-Being Outcomes in Young Adulthood. *Journal of Family Issues*, 22(3): 289-308, April 2001
- Baumrind, D. (1991). The influence of parenting style on adolescent competence and substance use. *Journal of Early Adolescence*, 11(1): 56-95.
- Bowlby, J. (1989). *A secure base. Clinical applications of attachment theory*. Routledge, London.
- Child Welfare Information Gateway (2008). *Long-term consequences of child abuse and neglect*. Available at: http://www.childwelfare.gov/pubs/factsheets/long_term_consequences.pdf
- Cohen, D.A. & Rice, J. (1997). Parenting styles, adolescent substance use and academic achievement. *Journal of Drug Education*, 27(2): 199-211.
- Cunningham, C.E.; Bremner, R. & Boyle, M. (1995). Large Group Community -Based Parenting Programs for Families of Preschoolers at risk for Disruptive Behaviour Disorders: Utilization, Cost Effectiveness and Outcome. *J Child Psychol. Psychiat.* 36(7): 1141-1159.
- Daro, D. & McCurdy, K. (1994). Preventing Child Abuse and Neglect: Programmatic Interventions. *Child Welfare Volume*, 58(5): 405-430.
- Deslandes, R.; Royer, E. & Turcotte, D. (1997) School achievement at the secondary level: Influence of parenting style and parent involvement in schooling. *McGill Journal of Education*, 32: 191-207.
- Dornbusch, S.; Ritter, P.; Leiderman, P.H.; Roberts, D.F. & Fraleigh, M. (1987). The relation of parenting style to adolescent school performance. *Child Development*, 58: 1244-1257.
- Dube, S.R.; Anda, R.F.; Felitti, V.J.; Chapman, D.; Williamson, D.F. & Giles, W. H. (2001). Childhood abuse, household dysfunction and the risk of attempted suicide throughout the life span: Findings from the Adverse Childhood Experiences Study. *Journal of the American Medical Association*, 286: 3089-3096.

Flaherty, E.G., et al. (2006). Effect of early childhood adversity on health. *Archives of Pediatrics and Adolescent Medicine*, 160: 1232-1238.

Haynie, D.L.; Nansel, T.; Eitel, P.; Crump, A.D.; Saylor, K.; Yu, K. & Simons-Morton, B. (2001). Bullies, Victims, and Bully/Victims: Distinct Groups of At-Risk Youth. *Journal of Early Adolescence*, 21(1): 29- 50.

Jackson, C.; Henriksen, L. & Foshee, V.A. (1998). The Authoritative Parenting Index: Predicting health risk behaviors among children and adolescents. *Health Education & Behavior*, 25(3): 321-339.

Lamborn, S.D.; Mounts, N.S.; Steinberg, L. & Dornbusch, S.M. (1991). Patterns of competence and adjustment among adolescents from authoritative, Authoritarian, indulgent and neglectful families. *Child Dev*, 62: 1049-1065.

Radziszewska, B.; Richardson, J.L.; Dent, C.W. & Flay, B.R. (1996). Parenting style and adolescent depressive symptoms, smoking, and academic achievement: Ethnic, gender, and SES differences. *Journal of Behavioral Medicine*, 19(3): 289-305.

Simons-Morton, B.; Haynie, D.L.; Crump, A.D.; Eitel, P.; Saylor, K.E. (2001). Peer and parent influences on smoking and drinking among early adolescents. *Health Education & Behavior*, 28(1): 95-107.

Stanley, S.F. (1978). Family education to enhance the moral atmosphere of the family and the moral development of adolescents. *Journal of Counseling Psychology*, 25(2): 110-118.

Steinberg, L.; Lamborn, S.D.; Darling, N.; Mounts, N.S. & Dornbusch, S. (1994). Over-Time Changes in Adjustment and Competence among Adolescent from Authoritative Authoritarian, Indulgent and Neglectful Families. *Child Development*, 65: 754-770.

Stone, G.; Clark, K. & McKenry, P. (2000). Qualitative Evaluation of a Parent Education Program for Divorcing Parents. *Journal of Divorce and Remarriage*, 34(1-2): 25-40.

Ģimenes valsts politikas pamatnostādnes 2011.–2017.gadam, Rīga, 2011.



Nodibinājums "Centrs Dardedze" ir nevalstiska organizācija, kuras darbības centrā ir mērķis pasargāt bērnus no vardarbības. Mūsu vīzija sakņojas pārliecībā, ka ikvienam bērnam ir tiesības būt mīļētam, pasargātam, cienītam un uzklausiātam. Mūsu moto – gaiša bērnība, drošs pamats nākotnei!

„Centrs Dardedze” darbības jomas:

- **Konsultācijas** - bērniem un ģimenēm, kas saskārušās ar vardarbību, kā arī nodrošinām atbalstu ikvienai ģimenei ar bērniem;
- **Izstrādājam un realizējam preventīvas programmas** ar mērķi pasargāt bērnus no vardarbības;
- Veicam **pētījumus, analizējam likumdošanu**, apkopojam pieredzi un jaunākās metodes, **izstrādājam publikācijas, nodrošinām apmācības**, kā arī **veicinām bērnu līdzdalību lēmumu pieņemšanā**.

Nodibinājums „Centrs Dardedze”

Cieceres iela 3a, Rīga, LV - 1002

Tālr.: 67600685

Fakss: 67612614

E-pasts: info@centrsdardedze.lv

Mājas lapa: www.centrsdardedze.lv

Aicinām apmeklēt arī citas mūsu mājas lapas:

www.paligsvecakiem.lv

www.dzimba.lv

www.drosmedraudzeties.lv

www.bernskacietusais.lv

